

J. LAURAND

Mandrimעה MƏPILOUGA

KOGUVAS

Olen Muhus. Seda taipad juba oma kõrvagagi. Siin räägitakse seda «moa» ja «soa» murakut, mida mandrilased mõnikord ekslikult kogu Saaremaa keeleks peavad.

Jätuks ainult aeg! Küll oleks sellelgi kaunil saarel ringivaatamist. Ktiivastu mõisahooned on ajahammas ära purenud, säilinud on veel vaid endise mõisapargi hüdpuud. Siin aga olid 1919. aasta talvesüdameel palavad päevad: 16. veebruaril 1919 algas mobiliseeritute ülestõusu kodanliku valitsuse vastu. Mehed keeldusid minemast sõtta Nõukogude Venemaa vastu ja pöörsid relvad käskijate enestele pihita. Ülestõusuleek kandus mõne päevaga üle Saaremaa.

Ja kui kord juba Muhus oled, ei siis saa jätta sõitmata Juhani Smuuli kodutalli.

Koguva Tooma Täüpillne Muhu sumbküla oma paari meetri kõrguste kiviaedadeõõ Etnograafiline maastikuline kaitseala

Kõik on siin suure hoolikusega säilitatud.

Talu leivaküna iseloomustab pere suurust. Juhani sündis üheistkümmenda lapsena. Ta ott küll väikest kasvu, aga pealehakkamist palju. 14-aastasena teigi ta raamaturiiki otsakambrisse. Viimane oli tema luulekatsetuste paik. Hiljem aga sättis ta toa ümber suviseks tööruumiks. Isa ikka armastanud öelda: «Minu panen põllud korda, küll Juhani eluhooned ära sätib.» Nii ka juhtus.

Kõrvalhooned on aga niisugused, nagu need kunagi on püsti lõõdud. Vanim ait kannab aastanumbrit 1812, uuem 1880. Esimehe on puurullidel Toomale toodud. Kivilaudas näeme Juhani ema veimevalleka ja kirstu. Aidas on ka salajane kelder, kus varjati salakaupa, peamiselt just sõota.

Küünis aga on alles põllutööriistad härjajaketest kolme ninaga külvisahani ja vardast hoburehepeksumasinani.

Meeldib külas ja selle lähistel ringi liikuda isa paik meenutab suurt kirjanikku.

12.

Paadikuuris on tema «Jõnn». Juhani oli kirglik kalamees.

Metsavärava all on suureks kasvunud määnd. Jürni-väna kink. Ta oli üks Juhani kaheksanne viiest ristiisast. Sealsamas lähedal seisab Tooma tuulik, millele kirjanik laskis uned tiivad teha. Tamsuplats. Kiik.

«Kirjanik kasvab elava folkloori sees,» märgib lahke teejuht. «Meie merelaulik,» ütlevad hellitlevalt küla elanikud. «Samal ajal pole mu sõprade-kalurite sõnavaras aga ühtki väljendit mere ütu iseloomustamiseks, kuigi kõige muu jaoks on,» kurdab ta «Jäises raamatus».

Olen lugenud kõiki Smuuli teoseid. See küllaskäik tõi paljud tegelased muesti silme ette. Kuidas küll mõõnustavad mandrimעה südan! «Muhu monoloogid», «Kirjad Sõgedate külast» ja paljud teised teosed.

Ja siit kuidagi nagu pressib mõte: ükskõik kui kaugel kirjanik kodust ka ei viibinud, jäi Väikese väina kallas talle suure ilma mõõdupuuks.

Smuul on rõhutanud, et ta peab ennast õnnelikuks inimeseks, sest teda on alati head ja targaad inimesed ümbritsenud. Jah, see on suur rikkus.

Need sõnad meenusid millegi pärast ka siis, kui ma praamiga vaikselt Virtsu poole tüürisin.

(Lõpp)

